

СОЦЬКИЙ А. М.,кандидат юридичних наук,
доцент кафедри соціального
адміністрування та гуманітарних
комунікацій*(Чернівецький інститут Міжнародного
гуманітарного університету)*

УДК 351.73:339.543:340.6(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.33>**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ**

Митна експертиза призначається у випадках коли для роз'яснення тих чи інших питань вимагаються вузькопрофільні пізнання при здійсненні митної справи. Митна справа включає здійснення комплексу почергових заходів, передбачених митним законодавством України з метою реалізації зовнішньоекономічної діяльності. Прикладом таких заходів можуть слугувати митний контроль, митне оформлення, провадження у справах про порушення митних правил тощо. На кожному етапі виконання відповідних заходів можуть виникати спірні питання, відповіді на які можуть бути отримані спеціалістами або експертами шляхом призначення митної експертизи.

У статті визначено, що митна експертиза являє собою науково-практичне дослідження, яке здійснюється експертом з метою отримання відповіді на спірні питання, що виникають у посадових осіб митної служби при здійсненні митного контролю, оформлення, а також провадження у справах про порушення митних правил та контрабанду. При проведенні експертизи, держава достатньо жорстко регламентує правила митного оформлення товарів та встановлює режим переміщення товарів через митний кордон. Підставами для призначення та проведення митних експертиз можуть біти, наприклад, ідентифікація товарів, підтвердження митної вартості товарів, або встановлення країни походження товарів, належності товарів до наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, сильнодіючих чи отруйних речовин, належності товарів до предметів, що мають художню, історичну чи археологічну цінність тощо.

У статті розглянуто діяльність Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень, що є спеціалізованим органом із забезпечення реалізації державної митної політики з питань проведення досліджень і здійснення експертної діяльності у митній справі, попередньої оцінки майна, вилученого, конфіскованого за порушення митного законодавства, а також встановлено певні проблемні аспекти при проведенні експертиз відповідними лабораторіями.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, митна експертиза, митний кордон, митні органи, митні лабораторії.

Sotskyi A. M. Problematic aspects of customs expertise in Ukraine

Customs expertise is appointed in cases where narrow-profile knowledge is required to clarify certain issues in the implementation of customs. Customs includes the implementation of a set of successive measures provided for by the customs legislation of Ukraine for the purpose of implementing foreign economic activity. Examples of such measures include customs control, customs clearance, proceedings in cases of violation of customs rules, etc. At each stage of implementation

of the relevant measures, controversial issues may arise, the answers to which may be obtained by specialists or experts through the appointment of a customs examination.

The article defines customs expertise as a scientific and practical research carried out by an expert with the aim of obtaining answers to controversial issues arising from customs officials in the course of customs control, clearance, and proceedings in cases of customs rules violation and smuggling. When conducting an expert examination, the state strictly regulates the rules of customs clearance of goods and establishes the regime for the movement of goods across the customs border. The grounds for appointing and conducting customs examinations may include, for example, identification of goods, confirmation of the customs value of goods, or determination of the country of origin of goods, whether the goods are narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues, precursors, potent or poisonous substances, whether the goods are objects of artistic, historical or archaeological value, etc.

The article examines the activities of the Specialized Laboratory for Expertise and Research, which is a specialized body to ensure the implementation of the state customs policy on research and expert activities in customs, preliminary assessment of property seized and confiscated for violation of customs legislation, and identifies certain problematic aspects in conducting examinations by the relevant laboratories.

Key words: *foreign economic activity, customs expertise, customs border, customs authorities, customs laboratories.*

Вступ. Щорічне зростання ввезення великого об'єму товарів, транспортних засобів комерційного призначення, продукції, сировини з різних країн світу, обумовлюють підвищений інтерес до порядку їх митного супроводження та безпеки. Митні органи України здійснюють контроль за постачанням на внутрішній ринок продукції шляхом проведення експертизи сировини, що потрапляє на територію нашої держави. Відповідні контрольні заходи та супутні їм дії передбачають виконання покладених на митні органи України функцій, а саме: фіскальні, регулятивні та захисні тощо.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження поняття та сутності митної експертизи товарів при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, розгляд видів експертиз та виявлення проблемних аспектів проведення експертизи на етапах митного контролю, оформлення, а також провадження у справах про порушення митних правил та контрабанду.

Результати дослідження. Питання експертної діяльності у сфері митної справи, правового статусу експертів та проблем проведення експертизи у справах про контрабанду й порушення митних правил були предметом дослідження багатьох вчених різних галузевих наук, серед яких необхідно відзначити праці: І.П. Голосніченка, Є.В. Додіна, Ю.М. Дьоміна, Л.М. Дорофєєвої, Л.В. Калаянкової, Г.Л. Карпенко, С.В. Ківалова, Б.А. Кормича, П.І. Костиріна, Д.В. Приймаченко, В.В. Прокопенка, О.О. Пунди, В.К. Шкарупи. Є.В. Жиряєвої, О.П. Федотова та ін.

Попри наявність значної кількості наукових праць, донині не з'ясовано сутність митної експертизи як складової процесу здійснення митної справи в Україні, не визначено її природу, не запропоновано шляхів модернізації законодавчих актів з питань проведення митних експертиз тощо.

Виклад основного матеріалу. При здійсненні митного контролю за товарами та сировиною, що потрапляють на територію нашої держави необхідно проводити цілий комплекс загальних завдань фіскального, контрольного, економічного, правоохоронного, статистичного і захисного характеру, що вимагають спеціальних знань та проведення експертних досліджень. У разі потреби, для здійснення зовнішньоекономічної діяльності на етапах митного контролю, оформлення, а також провадження у справах про порушення митних правил та контрабанду, можуть залучатися спеціалісти та експерти.

Інститут митної експертизи існує вже більше тридцяти років, а саме з часів створення окремого органу державної влади у галузі митної справи. Так, питання митної експертизи на протязі 1991–1996 років були підвідомчі Державному митному комітету України. На протязі 2012–2014 роки митна експертиза зазнала суттєвих змін й під час функціонування Міністерства доходів і зборів України при поєднанні повноважень митної та податкової служб, оскільки окрім вирішення спірних питань з митної справи, митні лабораторії вирішували ще податкові. У той період з 2014 по 2019 років митні лабораторії підпорядковувалися Департаменту податкових та митних експертиз Державної фіскальної служби України. У період з 1996–2012 років митні експертизи здійснювалися Центральним митним управлінням лабораторних досліджень та експертних робіт Державної митної служби України. З 2019 р. по теперішній час питання митної експертизи здійснюються Спеціалізованою лабораторією з питань експертизи та досліджень Держмитслужби України. Таким чином, митна експертиза при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності у процесі свого розвитку зазнала ряд адміністративних перетворень.

До складу Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень Державної митної служби України на сьогоднішній день входять 6 підрозділів: 3 управління – Дніпропетровське, Одеське та Харківське, 2 відділи – Закарпатській і Львівській та Луганський сектор експертиз та досліджень [1].

Неодноразово вченими розглядалися питання визначення митної експертизи для встановлення сутності та значення досліджень характеристики товарів, що переміщуються через митний кордон України. Так, наприклад, відомий вчений Бавико О.С. пропонує під митною експертизою розуміти спеціальне науково-практичне дослідження, яке проводиться фахівцями митної справи для вирішення податкових, контрольних, економічних, правоохоронних, статистичних завдань [2, с. 5].

Найденко О.С. пропонує під митною експертизою розуміти процесуальні заходи, які здійснюються митними органами або кваліфікованими спеціалістами (експертами) для отримання необхідної інформації під час митного оформлення товарів [3, с. 122].

Бойко О.В. пропонує під митною експертизою розуміти комплексне науково-практичне дослідження, яке здійснюється митними органами в рамках митного контролю товарів щодо складу, властивостей конкретного товару або його компонентів після отримання достатньої інформації про товар, кінцевою метою якої є забезпечення митної, державної, економічної та фінансової безпеки країни, захист національних митних інтересів України та недопущення надходження на внутрішній ринок недоброякісних товарів [4, с. 58].

Але поза уваги вказаних авторів залишають питання призначення митної експертизи при здійсненні провадження у справах про порушення митних за згодою начальника митниці чи його заступника або відповідного начальника відділу по боротьбі з контрабандою і порушеннями митних правил чи його заступника. Також, відповідно до пункту 3 Положення про Спеціалізовану лабораторію з питань експертизи та досліджень Держмитслужби, затвердженого наказом Держмитслужби від 23.10.2019 р. № 18 [5]. Відповідно до цього наказу на Спеціалізовану лабораторію з питань експертизи та досліджень Держмитслужби покладено завдання з проведення досліджень та здійснення експертної діяльності у митній сфері, а також здійснення відповідно до законодавства попередньої оцінки майна, вилученого, конфіскованого за порушення митного законодавства.

Основою правового забезпечення експертної діяльності в митній сфері є митний кодекс України. Експертиза являється однією з процесуальних дій, визначених у ст. 508 Митного кодексу України, які можуть проводитись у справі про порушення митних правил. Поряд з нею до переліку процесуальних дій віднесено взяття проб та зразків для проведення дослідження (аналізу, експертизи) [6].

Для початку, посадовій особі митниці потрібно визначити необхідність проведення експертизи, тому Митний кодекс України передбачає підстави проведення експертизи та взяття проб чи зразків товарів. Отже, згідно ст. 356 Митного кодексу України взяття проб (зразків) товарів здійснюється посадовими особами митного органу на підставі вмотивованого

письмового рішення керівника митниці (або особи яка його заміщує). Підставами для проведення митної експертизи є необхідність:

- 1) ідентифікації товарів з метою визначення фізичних та хімічних властивостей;
- 2) перевірки задекларованої митної вартості товарів;
- 3) встановлення країни походження товарів;
- 4) встановлення належності товарів до наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, сильнодіючих чи отруйних речовин;
- 5) встановлення належності товарів до предметів, що мають художню, історичну чи археологічну цінність;
- 6) встановлення належності товарів до таких, що виготовлені з використанням об'єктів права інтелектуальної власності, що охороняються відповідно до закону.

Також при проведенні митної експертизи можуть ставитися питання встановлення достовірності документів та даних, які вони містять. Ці та інші питання ставляться перед спеціалістами або експертами для вирішення питань, які виникають або можуть виникати при здійсненні митного контролю, оформлення товарів, провадження у справах про порушення митних правил та контрабанду.

Відповідно до Митного кодексу України декларанти або уповноважені ними особи мають право бути присутніми під час процедури взяття проб товарів та повинні сприяти її проведенню. Для великогабаритних і технічно складних товарів (машини, технологічні лінії, промислові конструкції тощо) митні органи можуть вимагати лише надання техніко-технологічної документації, якою вважаються офіційно видані книги, державні та галузеві стандарти, технічні умови, специфікації, каталоги, креслення і паспортні дані на виріб. З метою встановлення характеристик товару, необхідних для його митного оформлення, митні органи можуть письмово, у тому числі, з використанням засобів інформаційних технологій, затребувати з підприємств-виробників, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян наявну у них техніко-технологічну документацію про склад, фізико-хімічні властивості товарів, інформацію про основні технологічні стадії їх виробництва та призначення. Проби чи зразки товарів беруться в мінімальній кількості у двох примірниках (досліджуваний та контрольний), кожен з яких є достатнім для проведення дослідження. Якщо взяття контрольних проб товарів неможливе, проби беруться в одному примірнику відповідно до Нормативів взяття проб (зразків) товарів для проведення дослідження (експертизи), про що повинен бути складений акт відповідно до форми, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 02.12.2016 р. № 1058 [7]. На кожен взятую пробу чи зразок накладається окреме митне забезпечення. За умови забезпечення сплати митних платежів відповідно до обраного митного режиму, товари, проби яких взяті для проведення дослідження, можуть випуститись митним органом у вільний обіг до одержання результатів відповідних досліджень, якщо до них не застосовуються обмеження щодо переміщення через митний кордон України.

Необхідно також відмітити, що на сьогоднішній день Спеціалізована лабораторія з питань експертизи та досліджень є спеціалізованим органом із забезпечення реалізації державної митної політики, а також участі у боротьбі з правопорушеннями під час застосування митного законодавства; проведення досліджень і здійснення експертної діяльності у митній справі; здійснення попередньої оцінки майна, вилученого, конфіскованого за порушення митного законодавства. Призначення дослідження в інших установах допускається лише у разі неможливості проведення дослідження спеціалізованим митним органом з питань експертного забезпечення. Дослідження проб проводиться протягом 10 днів після їх надходження до експертної установи. У разі потреби цей строк може бути продовжено за рішенням керівника спеціалізованого митного органу з питань експертного забезпечення або відповідної експертної установи, але не більше ніж на 20 днів, але дослідження проб товарів, які мають обмежений строк зберігання, здійснюється невідкладно. Строк проведення досліджень проб може бути призупинено у разі наявності клопотання експерта перед митним органом, який призначив дослідження, про надання йому додаткових матеріалів. Додаткові матеріали повинні бути надані у 10 денний термін з моменту отримання такого клопотання.

У разі ненадання додаткових матеріалів у зазначений строк керівник експертної установи приймає рішення про проведення часткового дослідження або про відмову у проведенні дослідження. У разі порушення строків проведення досліджень чи у разі неможливості їх проведення митний орган зобов'язаний повідомити про це декларанта, а збитки, завдані декларанту відшкодовуються митними органами. За результатами проведених досліджень експерт готує висновок, в якому обов'язково повинно бути зазначено:

- 1) місце і дата проведення дослідження;
- 2) ким і на підставі якого документа проводилося дослідження;
- 3) запитання, поставлені перед експертом;
- 4) об'єкти дослідження;
- 5) матеріали і документи, надані експерту;
- 6) зміст та результати дослідження із зазначенням методів їх проведення;
- 7) оцінка результатів дослідження, висновки та їх обґрунтування.

У разі недостатньої ясності та повноти висновку експерта може бути призначено додаткове дослідження, яке доручається тому самому або іншому експертові. Також в разі необґрунтованості висновку або виникнення сумнівів у його правильності може бути призначено повторне дослідження, проведення якого доручається іншому експерту. Додаткові та повторні дослідження призначаються на загальних підставах. Декларанти або уповноважені ними особи повинні бути ознайомлені з результатами проведеного дослідження проб та зразків товарів і отримати від митного органу, який призначив таке дослідження, примірники цих результатів не пізніше наступного робочого дня після проведення дослідження митним органом або отримання ним примірників результатів такого дослідження від інших державних органів. Контрольні проби, а також залишки досліджених проб та пошкоджені під час проведення досліджень зразки зберігаються у спеціалізованому митному органі з питань експертного забезпечення протягом 60 днів з дня їх надходження. Протягом цього строку декларант або уповноважена ним особа має право оскаржити рішення митного органу, прийняте на підставі результатів проведеного дослідження. Проби товарів, повертаються декларанту на їх письмову вимогу з оформленням відповідного акта, проби товарів, не затребувані власником протягом встановленого строку зберігання, знищуються з оформленням відповідного акта, при цьому вартість зазначених проб власникові або уповноваженій ним особі не відшкодовується.

Таким чином, необхідність проведення митної експертизи виникає при здійсненні митного контролю або експертиза призначається, якщо для з'ясування питань, що постають у справі про порушення митних правил, виникла потреба у спеціальних знаннях з окремих галузей науки, техніки, мистецтва, релігії тощо [8, с. 5]. Здійснюють митні органи митну експертизу з метою забезпечення безпеки населення товарами, дотримання екології, та відповідності товарів та продукції державним стандартам якості тощо.

Однак, відповідно до приписів ч.1 ст. 515 Митного кодексу України, експертиза у справі про порушення митних правил не є судовою експертизою. Так згідно ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» [9], судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду.

Одночасно слід зазначити, що попередження про кримінальну або іншу відповідальність експерта, який проводить експертизу в рамках адміністративної справи про порушення митних правил не передбачено жодним документом та нормативно-правовим актом, що є значною прогалиною у законодавстві.

Проведений аналіз поняття митної експертизи, дозволив відзначити, що митна експертиза являє собою науково-практичне дослідження, яке здійснюється експертом з метою отримання відповіді на питання, що виникають у посадових осіб митної служби при здійсненні митної контролю, оформлення, а також провадження у справах про порушення митних правил та контрабанду. Митна експертиза вирішує комплекс загальних завдань фіскального,

економічного, правоохоронного, захисного характеру та є однією з форм контролю у сфері зовнішньоекономічного характеру. Таким чином, при проведенні митної експертизи використовуються інструменти митної справи, наукові та спеціальні знання у різних галузях. У зв'язку із цим експертизи бувають товарознавчі, оціночні, ідентифікаційні, технологічні, матеріалознавча, судово-криміналістичні, екологічні, експертизи культурних цінностей, хімічні (наркотичних засобів, психотропних речовин) тощо.

Висновки. Необхідно відзначити, що проведення митної експертизи під час митного контролю, оформлення товарів, провадження у справах про порушення митних правил та контрабанди є важливим та невід'ємним елементом здійснення митної справи. Кардинальні зміни у економічній складовій митної справи тягне за собою необхідність модернізації та поліпшення заходів митного контролю, оформлення, провадження у справах про порушення митних правил та контрабанду тощо. Дотримання умов проведення якісної митної експертизи та дослідження дозволить підвищити рівень митного контролю, оформлення, вирішення справ про порушення митних правил як у адміністративному так й судовому порядку, та й взагалі зменшить рівень правопорушень у галузі митної справи.

Список використаних джерел:

1. Сайт Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень Держмитслужби України URL. <https://customs.gov.ua/spetsializovana-laboratoriia-z-pitan-ekspertizi-ta-doslidzhen-derzhmitsluzhbi>.
2. Бавико О.Є. Експертиза товарів як складовий елемент митного супроводу зовнішньоекономічних операцій: завдання та алгоритм здійснення. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Сер. Економ. Науки.* 2018. № 1 (68). С. 5–13.
3. Найденко О.Є. Нормативно-правове забезпечення проведення експертиз в митній справі. *Бізнес-навігатор.* 2022. Випуск 3(70). С. 121–127.
4. Бойко О.В. Митна експертиза в Україні: проблемні аспекти. *Право та державне управління.* 2022. № 3. С. 53–60.
5. Положення про Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Держмитслужби : наказ Державної митної служби України від 23.10.2019 р. № 18. URL. <https://dspkz.customs.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/18-%D0%B7%D1%96-%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf>
6. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 558.
7. Нормативи взяття проб (зразків) товарів для проведення дослідження (експертизи): наказ Міністерства фінансів України від 02.12.2016 р. №1058. *Офіційний вісник України.* 2017. №4. Ст. 164. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1694-16#n4>].
8. Додін Є.В. Експертиза в митній справі. Митна справа. 2001. № 2. С. 3–8.
9. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1994. № 28. Ст. 232. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>]

